

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

АГРОӨНЕРКӘСІПТІК КЕШЕННІҢ ТАРАТУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ШЕШІМДЕР

Тумарбек Нұрдана Марланқызы

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Көлікті пайдалану және жүк қозғалысы мен тасымалдауды ұйымдастыру
кафедрасының студенті

Аңдатпа. Азық-түлікті тарату жүйесі соңғы кездері әлеуметтік маңызы жоғары, біртін-біртін келе инновациялық шешімдерді қажет ететін үдеріс. Жыл сайын әлемдегі барлық азық-түліктің шамамен үштен бірі азық-түлік жеткізу тізбегінің барлық кезеңдерінде жоғалады немесе ысырап болады. Әлемдегі кей мемлекеттердің аштықты бастан кешу уақытында азық-түлікті дұрыс тарату маңызды болып саналады. Мақалада азық-түлікті тарату жүйесін онтайландыруға септігін тигізіп жүрген жаңа қосымша технологиялар және инновациялық шешімдер жайлы, олардың тиімділігі мен жұмыс жасау идеясын толық таныстырып, талданылады.

Түйін сөздер: азық-түлік, инновациялық шешімдер, цифрлық қосымшалар, агроөнеркәсіп, технология.

2050 жылға қарай планетаның халқы тоғыз миллиардтан асады деп есептеледі, қала халқы өсіп, ауыл халқы азаяды. Мұндай өсіп келе жатқан халықты тамақтандыру үшін абсолютті азық-түлік өндірісі жеткілікті болғанымен, елдер арасында ауыл шаруашылығы мен азық-түлік өндірісінде ғылымды, технологияны және инновацияны пайдалануда айтарлықтай айырмашылықтар бар. Дүние жүзінің көптеген бөліктерінде өнімді егістік жерлер мен тұщы су ресурстары айтарлықтай шектеулі және нашар егіншілік тәжірибесі немесе климаттың өзгеруінің салдары құрлық пен теңіздің деградациясына әкелетін жағдайларда, біз үшін агроазық-түлік тарату жүйелерін өзгерту өте маңызды. Бұл тек ғылымды, технологияны және инновацияны кеңінен қолдану арқылы мүмкін болады.

Міне, ғылым, технология және инновация агроазық-түлік жүйелерін тұрақты ете алатын көптеген жолдарының бірі - агроазық-түлік жүйелерінде цифрлық қосымшаларды пайдалану. Азық-түлік және ауылшаруашылық ұйымы (FAO) жаһандық азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету және халықтың денсаулығын жақсарту тұрақты азық-түлік жүйелерін құруға байланысты болады деп мәлімдейді.

Мұнда фермерлерге өздерін және бүкіл әлемді тұрақты, әділ және тиімді түрде тамақтандыруға көмектесетін үш инновациялық технологияны таныстыруға болады.

1. **M-Farm.** Мобильді ферма, оның атауына қарамастан, жылжымалы ферма емес, Кениялық фермерлерге өз өнімдерінің бағасы туралы жаңартылған ақпаратты алуға мүмкіндік беретін цифрлық технология. Дүние жүзінде фермерлер делдалдардың кірістерінен айырылуына байланысты қиындықтарға тап болады, бірақ бұл Интернетке қол жетімділіктің төмен деңгейіне байланысты Африкадағы ерекше мәселе. Көбінесе фермерлерге өз өнімдеріне шамалы баға ұсынылады, оны саудагер әлдеқайда көп пайдаға сатады. Фермерлер жоғары кіріс мөлшерлемесін жіберіп алғандықтан, бұл олардың кеңею және жоғары өнім алу мүмкіндігін шектейді. M-Farm көмегімен фермерлер # 20255 мәтінін жіберіп, өз өнімдерінің бағасы туралы ақпарат ала алады, сонымен қатар өз өнімдеріне сатып алушыларды таба алады. Бұл технология оларға өз нарығында дауыс беру құқығын береді және фермерлердің өндірісін айтарлықтай ұлғайту мүмкіндігіне ие.

2. **Feedie.** Бұл смартфон бар кез келген адам жасай алатын нәрсе. Аталмыш

Lunchbox қоры жүзеге асыратын жоба және сіздердің барлығыңыз үшін жеңіл тағамдарды ұнататындар үшін бұл сіздің кешкі асыңызды әлеуметтік желілерде "бөлісу" арқылы сіз оны әлемнің кез келген жеріндегі бір баламен бөлісесіз дегенді білдіреді. Қатысушы мейрамханалардағы feedee қолданбасы арқылы тағамды суретке түсіргенде, мейрамхана Lunchbox қорына бір тағамның құнына тең ақшалай қайырымдылық жасайды. Қазіргі уақытта 12 миллионнан астам тағам ұсынылды және биыл кеңейту жоспарлануда.

3. *The Wonderbag*. Британдық іскер әйел Сара Коллинз жасаған Wonderbag бұл электр қуатын қажет етпейтін баяу пеш. Wonderbag азық-түлік өндіруге көмектесетін инновация болмаса да, бұл отбасылардағы азық-түлікті үнемдеуге көмектесетін инновация. Африкадағы барлық негізгі тағамдардың шамамен 20%-ы ашық отта пісіруге байланысты күйіп кетеді, бірақ wonderbag көмегімен бұл қауіп жойылады. Wonderbag-тің тағы бір керемет ерекшелігі-бұл ешқандай энергияны қажет етпейтіндіктен, үйлер отбасының жылдық табысының 30% - на дейін үнемдей алады, ақшаны босатады және кедейлікті азайтады. Wonderbag қайырымдылық өнімі болмаса да, толық соманы төлей алмайтындарға субсидияланған баға ұсынылады.

Әлемде адам тұтынуы үшін өндірілетін азық-түліктің шамамен 30% - ы жыл сайын шығынға немесе қалдыққа айналады. Бұл өз кезегінде 1,3 миллиард тонна азық-түлікке тең. Азық-түлік шығындары мен тамақ қалдықтары әртүрлі факторлардың әсерінен қалыптасуы мүмкін мысалы: технологиялық мәселелер, экологиялық факторлар, іскерлік ойлар сондай-ақ ең маңыздысы адамдармен байланысты олардың көзқарастары, мінез-құлқы мен этикалық тәрбиесі туралы. Аталмыш проблема тек дамушы елдерде ғана маңызды емес. Бұл өтпелі экономикасы бар елдер мен индустриалды дамыған елдер үшін де бірдей маңызды проблема болып табылады. Бұл жаһандық деңгейде барлығына азық-түлік қауіпсіздігі мен тамақтануға тікелей әсер ететін мәселе. Азық-түлік шығындары мен тамақ қалдықтары әлемдегі ресурстарды өте тиімсіз пайдаланудың ащы көрінісі болып табылады.

Біз бұл тағамды өндіру үшін әлемнің кез келген жерінде жер мен су сияқты көптеген құнды табиғи ресурстар пайдаланылатынын, парниктік газдардың тиісті шығарындылары, көп энергия мен жұмыс күшінің жұмсалатынын және мұның бәрінің азық түлік уақытында және дұрыс тасымалдау мен таратылмаған жағдайда құр бос кететін түсінуіміз керек. Бұндай жағдайға , әрине, біз бұдан былай жол бермеуіміз керек. Мәселені түсіну бізді қалдықтарды үнемдеуге көмектесетін инновациялық шешімдер мен қосымшаларға әкелді. Бұдан азық-түлікті тарату жүйесінде инновациялық шешімдерді қолданудың маңыздылығын түсінуге болады.

Қорытындылай келсек, азық-түлікті тарату жүйесіндегі инновациялық шешімдердің ең маңызды және оңай тәсілі қазіргі кезде қарқынды дамып келе жатқан мобильді қосымшалардың, заманауи технологиялардың және ғаламтордың көмегін пайдалану болып табылады. Азық-түлікті тарату жүйесін оңтайландыру ғана емес, оның қолданысынан кейінгі қалдықтардың қамын ойлауда өте маңызды болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Потери продовольствия и пищевые отходы [Электронды ресурс] // Продовольственная и сельскохозяйственная организация Объединенных Наций. 2022. URL: <https://www.fao.org/policy-support/policy-themes/food-loss-food-waste/ru/> (дата обращения: 20.02.23)
2. Тюрин А.Ю. Инновационный подход планирования распределения продуктов питания с учетом интенсивности спроса // Вопросы инновационной экономики. -2014. – Т.4.- №18. – с.10-19.

3. Innovation to counter food supply-chain disruptions and spur recovery отходы [Электронды ресурс] // Продовольственная и сельскохозяйственная организация Объединенных Наций. 2021. 19 қаңтар. URL: <https://reliefweb.int/report/world/innovation-counter-food-supply-chain-disruptions-and-spur-recovery> (дата обращения: 20.02.23)
4. 6 Innovative Technologies Helping Farmers Feed the World [Электронды ресурс] // Global citizen. 2014. 13 ақпан. URL <https://www.globalcitizen.org/en/content/6-innovations-feeding-the-world/> (дата обращения: 20.02.23)

УДК 004.8

ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДА ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ЕНГІЗУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ

Турекулова Диана Ерлановна

kraunplaza@mail.ru

Астана қаласы, Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ-нің, «Менеджмент» кафедрасы,

6B044101 «Менеджмент» мамандығының студенті

Ғылыми жетекшісі - Ә.Ерсұлтанқызы

Отандық жоғары білім әлемдік білім беру кеңістігіне интеграциялау, ұсынылатын білім беру қызметтерінің сапасын арттыру, жоғары оқу орындарының халықаралық аренадағы бәсекеге қабілеттілігін арттыру қажеттілігінен, сондай-ақ елде болған әлеуметтік-экономикалық сипаттағы жалпы өзгерістерден туындаған тұрақты трансформация жағдайын талап етуде. Қазіргі білім беру процесіне ақпараттық-коммуникациялық технологияларды, электрондық білім беру ресурстарын енгізу білім берудің жаңа парадигмасын қалыптастыруға ықпал етеді.

Білім беруді цифрлық трансформациялаудың мәні әрбір білім алушының дербестендіру есебінен қажетті білім беру нәтижелеріне қол жеткізуінде көрінеді, сонымен қатар жасанды интеллект әдістерін, құралдарын қолдануды қоса алғанда, цифрлық технологиялардың әлеуетін пайдалануға негізделген білім беру процесі, оқу орындарында цифрлық білім беру ортасын дамыту, интернетке жалпыға қолжетімді кең жолақты қолжетімділікті қамтамасыз ету, үлкен деректермен жұмыс жасау. Төртінші өнеркәсіптік революция жобасы бүкіл әлемдегі жоғары оқу орындарындағы білім беру процесін сынауға және қайта қарауға себеп болды. Нейрондық желілер бірқатар міндеттерді адамға қарағанда бірнеше есе тиімді және дәлірек шешеді.

Жасанды интеллект (artificial intelligence, AI) дегеніміз – адамның ойын, іс-әрекетін компьютерде бейнелейтін компьютерлік жүйе. Бұл сөзді алғаш рет 1956 жылы Дартмут университетінде, Жон Маккарти есімді азамат қолданған көрінеді. Содан бері бұл саланы зерттеушілер мен оған қызығушылық танытушылар күн санап артып келеді. Жон мырзаның пайымдауынша, жасанды интеллект екі бағытта жүзеге асады. Біріншісі, адамның интеллектуалды әрекетін қарастырса (есептер мен теоремаларды шешу, т.б.); екіншісі адамның саналы іс-әрекетін қарастырады.

Соңғы онжылдықта AI жүйелерінің жаңа түрлері пайда болды :

- "ақылды көмекшілер" (агенттер), мысалы: Microsoft корпорациясының Cortana, Apple Siri, GoogleNow, Amazon Echo және т. б., олар бір уақытта бірнеше "интеллектуалды" функциялар мен мүмкіндіктерді біріктіре алады: сөйлеуді тану, белгілі бір пайдаланушы туралы жеке ақпаратты талдау және оны қандай да бір негізгі деңгейде түсіндіре білу, онлайн іздеу және онлайн сатып алу және т.б.